

М.О. Свiрiн,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
Ю.М. Коцюбинська

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглядаються основні етапи розвитку та становлення в Україні інституту протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Досліджено стан і особливості запобігання та протидії легалізації коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, а також визначені та проаналізовані основні причини низької ефективності застосування ст. 209 КК України та напрями щодо вдосконалення цієї діяльності в сучасних умовах.

Ключові слова: легалізація доходів, відмивання коштів, антилегалізаційне законодавство.

В статье рассматриваются основные этапы развития и становления в Украине института противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем. Исследовано состояние и особенности предотвращения и противодействия легализации средств или иного имущества, полученных преступным путем, а также определены и проанализированы основные причины низкой эффективности применения ст. 209 УК Украины и направления усовершенствования этой деятельности в современных условиях.

Ключевые слова: легализация доходов, отмывание средств, антилегализационное законодательство.

In paper the main stages of the development and formation in Ukraine the institution of counteraction to legalization (washing) of the income, got by a criminal way. The state and features of prevention and counteraction to legalization of means or other property are studied, the main reasons of low efficiency of application of Art. 209 of CC of Ukraine and the directions of the improvement of this activity in modern conditions are defined and analyzed.

Keywords: legalization of the income, washing of means, antilegalization legislation.

Процес реформування суспільного життя в Україні на сьогодні пов'язаний із подоланням низки труднощів економічного, політичного й організаційного порядку, зумовлених перехідним етапом у розвитку країни. Це, у свою чергу, створює сприятливе підґрунтя для ряду кримінальних правопорушень, які перешкоджають нормальному розвитку діяльності в багатьох сферах. Одним із них є легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. В умовах поширення тіньової економіки це явище стало загальнодержавною проблемою не тільки в Україні, але й отримало значного поширення в усьому світі. Незважаючи на суттєві кроки у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, (прийняття відповідних законодавчих норм, введення кримінальної відповідальності за легалізацію тощо), стан протидії та запобігання таким злочинам має певні особливості, які не дозволяють повною мірою працювати в Україні

механізмам, розробленим у більшості високорозвинених країн. Перш за все, це неймовірно високий рівень корупції, що поглинув найважливіші сфери суспільного життя, включаючи і правоохоронну систему. Фахівці констатують, що державна влада і службове становище в Україні стали найпривабливішим інструментом кримінальних зловживань [1, с. 44]. Іншою важливою обставиною, яка стоїть на заваді належного запобігання легалізації, є певна “відірваність” антилегалізаційної кримінально-правової норми від реального стану відмивання “брудних” коштів в Україні.

Проблеми кримінально-правої протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як П.П. Андрушко, А.С. Беніцький, Б.С. Болотський, Л.К. Виноградова, А.Г. Деркач, О.О. Дудоров, Т. Качка, М.В. Корнієнко, В.О. Навроцький, В.М. Попович, Є.В. Фесенко, М.І. Хавронюк, О.О. Чаричанський та ін. Метою цієї статті є дослідження стану і особливостей запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні, а також шляхів удосконалення цієї діяльності в сучасних умовах.

Національна система протидії та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на сьогодні в Україні включає: чинне законодавче поле, інституційну систему державних органів, суб'єктів первинного фінансового моніторингу та громадські організації, залучені до боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму [2, с. 37]. Правову основу цієї системи становлять: Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню зброї масового знищення” від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII (далі – Закон), відповідні норми Кримінальний кодекс України (далі – КК України), нормативно-правові та розпорядчі документи Уряду України тощо.

Закон визначає правовий механізм запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення, а також передбачає формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної бази даних для надання правоохоронним органам України та іноземних держав можливості виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями.

Законом передбачено два рівні фінансового моніторингу – первинний та державний. Суб'єктами державного фінансового моніторингу є: Національний банк України, центральний орган виконавчої влади (ЦОВВ) з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, Міністерство юстиції України, ЦОВВ, що забезпечують формування державної політики у сфері надання послуг поштового зв'язку, у сфері економічного розвитку, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, спеціально уповноважений орган.

Відповідно до законодавства ЦОВВ з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму – це Міністерство фінансів України, а спеціально уповноважений орган – Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг).

Розвиток та становлення в Україні інституту протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, умовно розділяють на два

основні періоди, що відповідає етапам розвитку відповідного міжнародного законодавства.

Перший етап, як зазначає А.С. Беніцький, розпочався після ратифікації в 1991 році Верховною Радою України Конвенції ООН “Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин” (Відень, 1988 р.) та прийняття 15 лютого 1995 року Закону України “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів” [3, с. 12–13]. На підставі цього закону КК України в редакції 1960 р. був доповнений ст. 229¹² (використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів).

Діяння, які були включені до цієї норми, є окремими формами відмивання (легалізації) злочинних доходів. Дослідженню теоретичних засад ознак цього складу злочину, кримінологічним аспектам боротьби з ним, на підставі аналізу міжнародного та зарубіжного законодавства, що регламентує відповідальність за відмивання наркодоходів, були присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених, як А.А. Музика, М.С. Хруппа, М.П. Селіванов та ін. [4, с. 187–188; 5, с. 188].

Другий етап становлення антилегалізаційного законодавства в Україні розпочався в 1997 році після ратифікації Верховною Радою України Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, прийнятою Радою Європи (Страсбург, 08.11.1990). З цього часу в державі було взято напрямок на активізацію вдосконалення законодавства у сфері боротьби з відмиванням “брудних” грошей. У державних програмах відзначалося, що необхідність боротьби з відмиванням злочинних доходів викликана, в першу чергу, потребами ефективного запобігання корупції, тероризму, наркоманії, торгівлі людьми та іншим соціально небезпечним явищам. Наголошувалось на необхідності встановлення кримінальної відповідальності не лише за відмивання наркодоходів, а й будь-якого майна, одержаного злочинним шляхом [6, с. 9]. З 1 вересня 2001 року в Україні набув чинності новий КК України, стаття 209 якого визначила злочином діяння, спрямовані на легалізацію (відмивання) грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом [7]. Стаття включена до КК на виконання міжнародних зобов'язань України, передбачених, зокрема, Конвенцією Ради Європи, прийнятою 8 листопада 1990 року. Це, безперечно, стало значним кроком у напрямі створення антилегалізаційного законодавства і, відповідно, активізацією боротьби з найнебезпечнішим проявом злочинності – її організованими формами.

Водночас, як свідчить аналіз статистичних даних та судово-слідчої практики, ефективність застосування ст. 209 КК України є вкрай низькою. Так, кількість облікованих злочинів, передбачених ст. 209 КК України, у 2013 році становила – 291, у 2014 – 296, у 2015 – 221, а кількість кримінальних проваджень, за якими особам було повідомлено про підозру: у 2013 році – 111, у 2014 – 108; у 2015 – 63. Питома вага цього виду серед інших злочинів у сфері господарської діяльності відповідно склала у 2013 – 2,6 %; у 2014 – 3,5 %; у 2015 – 2,9 % [8].

Варто зазначити, що характеристика основних показників легалізації (відмивання) злочинних доходів буде не повною без аналізу географії – тобто поширення в різних регіонах країни цього виду злочинності. Аналіз їх поширення в областях України свідчить про відсутність стабільності щодо виявлення цих злочинів. Так, до регіонів з найбільш високим рівнем виявлення злочинів за ст. 209 КК України слід віднести:

- м. Київ – обліковано у 2013 році – 82, 2014 – 122, 2015 – 92 (36,6 % від загальної кількості облікованих злочинів цього виду за три зазначені роки);
- Одеська область – у 2013 році – 20, 2014 – 21, 2015 – 20 (7,6 %);

- Львівська область – у 2013 році – 21, 2014 – 18, 2015 – 17 (6,9 %);
- Київська область – у 2013 році – 16, 2014 – 9, 2015 – 10 (4,3 %);
- Луганська область – у 2013 році – 18, 2014 – 7, 2015 – 1 (3,2 %);
- Дніпропетровська область – у 2013 році – 14, 2014 – 9, 2015 – 5 (3,5 %)¹.

Незважаючи на достатньо невисоку кількість виявлених та поставлених на облік злочинів за ст. 209 КК України, значна кількість порушених кримінальних проваджень була закрита, а з обвинувальним актом до суду з них направлено: у 2013 – 95 (32,6 % від кількості порушених), у 2014 – 90 (30,4 %); у 2015 – 41 (18,5 %). Кількість обвинувачених, які: раніше були судимі, склала: у 2013 – 15, у 2014 – 12; у 2015 – 4; вчинили злочин у складі групи: у 2013 – 20, у 2014 – 27; у 2015 – 11 [8].

Водночас проведений аналіз установив, що за період 2013–2015 років в Україні судами винесено лише 70 обвинувальних вироків за вчинення таких злочинів (у 2013 – 1, у 2014 – 45, у 2015 – 24).

Таким чином, за три останніх роки лише третина із направлених до суду з обвинувальним актом кримінальних проваджень закінчилася обвинувальним вироком суду (8,6 % порушених), що свідчить про низький рівень ефективності проведення досудового слідства у справах цієї категорії. Як зазначають фахівці, диспропорція в кількості обвинувальних та виправдувальних вироків свідчить про можливу неправильну кваліфікацію дій підозрюваних осіб із самого початку або про неналежне збирання доказів. Значний відсоток справ повертається на додаткове розслідування, є випадки відмови прокурорів від обвинувачення в суді [1, с. 44].

Звертає увагу і те, що за результатами розгляду таких справ до державного бюджету повернуто мізерну частину коштів. На думку фахівців, “питання конфіскації та компенсації збитків також потребує окремого регламентування на законодавчому рівні, бо на практиці часто виникають непорозуміння: куди належить віддати конфісковані кошти – цивільним позивачам, яким завдано шкоду вчиненням злочину, чи до державного бюджету? У жодній постанові Пленуму Верховного Суду чи нормі Кримінально-процесуального кодексу про це не йдеться. Логічно було б надавати перевагу задоволенню цивільного позову, а решту суми, яка залишиться, скеровувати до бюджету” [1, с. 44].

Слід зазначити, що положення ст. 209 КК України діє близько п’ятнадцяти років і зазначена тенденція зберігається.

Разом з тим, перші роки застосування ст. 209 КК України відзначені більш численним порушенням кримінальних справ цієї категорії. Так, у 2002 році було зареєстровано 347 таких злочинів, у 2003 – 245, а 2004 рік характеризується суттєвим збільшенням реєстрації легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом – до 419 злочинів, що на 174 (+71%) факти більше ніж у попередній рік. Незначне зменшення кількості зареєстрованих злочинів у 2005 р. (до 374), та у 2006 р. (до 338) суттєво не вплинуло на збільшення кількості реєстрації цих злочинів, а середній темп приросту за 5 років склав 46,6 %.

Водночас слід зазначити, що зниження у 2013-2015 рр. показників щодо виявлення та обліку злочинів, передбачених ст. 209 КК України, певною мірою пов’язане і з тим, що з другої половини 2014 року з об’єктивних причин в Україні не реєструються злочини в АР Крим та на значній території Донецької і Луганської областей. Крім того, зазначений період пов’язаний зі складними соціально-політичною та економічною ситуаціями в державі, реорганізацією

¹ В інших областях України в зазначений період кількість облікованих злочинів цієї категорії склала менше 10 фактів за рік.

системи МВС України, а також створенням низки нових правоохоронних органів. Крім того, таке зниження кількості облікованих злочинів, а також ефективності їх досудового розслідування, пов'язане, на нашу думку, і зі зміною підходів судово-слідчої практики до кваліфікації дій за ст. 209 КК України, які були в ході застосування цієї кримінальної норми. Так, довгий час серед науковців та практичних працівників правоохоронних органів точилася полеміка щодо підходу до визначення предикатних злочинів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Слід зазначити, що з початку введення в дію КК України 2001 року значна кількість кримінальних справ за ст. 209 КК порушувалась у зв'язку з відмиванням доходів, одержаних унаслідок ухилення від оподаткування. Така практика призвела до того, що в провадженні органів досудового слідства у той період перебувало в середньому в п'ять разів більше таких справ, ніж направлялося до суду.

Проблемні питання, які виникали при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 209 КК України, були узагальнені Верховним Судом України. Постановою Пленуму Верховного Суду (ПВС) від 15.04.2005 № 5 “Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом” судам були надані відповідні роз'яснення. Зокрема, в постанові зазначалося, що не можуть визнаватися предикатними діяннями злочини, відповідальність за які передбачена статтями 207 та 212 КК України, незалежно від того, за якою частиною цих статей вони кваліфіковані та яке покарання встановлено за їх вчинення [9].

Це положення було введено до ст. 209 КК відповідно до Закону № 430-IV від 16.01.2003 і залишалось чинним ще до недавнього часу. Згодом із кола предикатних злочинів, що передували легалізації, було виключено і ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 212-1 КК). Такий підхід до визначення передумов кваліфікації злочинів, передбачених ст. 209 КК, викликав критичні зауваження зі сторони науковців, якими пропонувалося, враховуючи міжнародне трактування процесів легалізації злочинних доходів і саму сутність цього явища, включити діяння, передбачені ст.ст. 212, 212-1 КК України до кола предикатних злочинів, що передували легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [10]. Відповідні зміни до ст. 209 КК були внесені Законом України від 14.10.2014 № 1702-VII, що вступив у законну силу в лютому 2015 року [11]. Чинна редакція ст. 209 КК на сьогодні не містить виключень щодо предикатних злочинів.

Зазначені зміни до кримінального законодавства мали хвилеподібний вплив на кількість кримінальних проваджень, що аналізуються, в різні роки. Проте ні роз'яснення ПВС, ні законодавчі зміни, направлені на вдосконалення ст. 209 КК, не підвищили ефективність її застосування, що свідчить про недосконалість цієї кримінальної норми та невідповідність її проблемам суспільних відносин, захист яких вона має забезпечувати.

Доречним буде зазначити, що з часу введення відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, неодноразово змінювалась не тільки сама ст. 209 КК, але й її підслідність. Так, кримінальні провадження за цією статтею розслідувалися слідчими органів прокуратури, податкової міліції, органів внутрішніх справ. З 2015 року, відповідно до змін, внесених до ст. 216 КПК України Законом № 198-VIII від 12.02.2015, у кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 209 КК, досудове розслідування здійснюється слідчим того органу, який розпочав досудове розслідування або до підслідності

якого належить суспільно небезпечне протиправне діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, крім випадків, коли ці злочини віднесено згідно із ст. 216 КПК до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Крім того, у ст. 216 КПК зазначено, що досудове розслідування у провадженнях із легалізації проводиться без попереднього або одночасного притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації, у кримінальних провадженнях за ст. 209 КК у разі, коли, зокрема: суспільно небезпечне протиправне діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, вчинено за межами України, а легалізація, – на території України; факт вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації, встановлений судом у відповідних процесуальних рішеннях.

Вбачається, що неодноразова зміна підслідності ст. 209 КК, розпорошення кримінальних проваджень за цією статтею серед підрозділів досудового слідства різних правоохоронних органів не могли позитивно вплинути на якість проведення досудового розслідування цих злочинів та не сприяли виробленню єдиного підходу до їх кваліфікації. Це, на нашу думку, теж є однією з причин неефективності застосування цієї кримінальної норми.

Одночасно, на наш погляд, слід звернути увагу і на те, що використане законодавцем у ст. 216 КПК слово “зокрема” при наведенні прикладів того, коли досудове розслідування за ст. 209 КК проводиться без попереднього або одночасного притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення предикатного злочину, свідчить що коло таких випадків не є вичерпним. Тобто, у кримінально-процесуальній нормі, фактично, надається роз’яснення щодо кваліфікації злочинних дій. Ця ситуація, на нашу думку, створює ще більші проблеми на шляху вироблення єдиного підходу до кваліфікації та розслідування злочинів, що досліджуються.

Як видається, однаковому застосуванню ст. 209 КК не сприяють різні підходи до усвідомлення змісту ознак легалізації кримінальних доходів. Вивчення судово-слідчої практики показало, що правозастосовчі органи стикаються з труднощами тлумачення ознак складу злочину, відмежування ст. 209 КК від інших кримінальних норм тощо. Ситуація, що склалася, не дозволяє належним чином вивчити причини та умови вчинення цих злочинів, а отже, напрацювати систему адекватних заходів для їх запобігання.

Про низьку ефективність вказаної норми зазначають як фахівці та експерти Ради Європи з питань фінансового моніторингу, так і вчені, у т. ч. фахівці в галузі кримінального права, наполягаючи саме на недосконалості положень норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) незаконних доходів [1, с. 44].

Однією із обставин, що зумовлюють високу латентність легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є певна особливість вчинення таких правопорушень в Україні.

Загальновідомо, що основною метою легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом є перетворення готівкових коштів у безготівкову форму, надаючи їм вигляд отриманих із законних джерел. З метою надання операціям законного вигляду при легалізації злочинних доходів виплачуються передбачені законодавством податки. Тривалий час науковці приділяли багато уваги схемам із легалізації таких доходів, проблемам проведення фінансового моніторингу тощо.

Однак, як зазначають окремі фахівці, основним проблемним питанням української економіки залишається великий обсяг готівкового обороту, що, фактично, надає можливість злочинцям не проводити класичні схеми з відмивання

доходів, одержаних злочинним шляхом, а відтак – і сам процес легалізації доходів або ж проводити операції, що є прямо протилежними до класичного відмивання доходів і виплати податків із злочинних коштів задля надання їм вигляду законно отриманих [12, с. 44].

Отже, однією з особливостей відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні є те, що основною формою коштів, яку злочинці намагаються отримати, є готівка – високоліквідний засіб, який важко відстежити. Зокрема, вчиняючи фінансовий злочин, задіяні в цьому особи занепокоєні не проблемою легалізації отриманих коштів, а проблемою несплати податку із такого доходу. При цьому, процес легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, завершується на так званій “нульовій стадії” – вчиненні предикатного злочину [13, с. 9–11]. Парадоксальність відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні, як зазначає М.В. Колдовський, в тому, що операції комерційних фірм, які відносять до легалізації доходів, є збитковими для держави, оскільки за своєю суттю не є операціями з відмивання доходів, а операціями з ухилення від сплати податків, незаконного відшкодування коштів з бюджету, незаконного отримання дотацій тощо [12, с. 2].

Основними факторами популярності готівкових грошей є їх висока ліквідність; відсутність контролю за фізичним переміщенням, а також можливість ефективного приховування слідів походження доходів, отриманих з незаконних джерел, та осіб, що їх отримали. До поширених незаконних фінансових операцій, що пов’язують з легалізацією в Україні, відносять діяльність конвертаційних центрів, що створюються знову ж таки задля переведення безготівкових грошей у готівкову форму. Також одним зі способів переведення коштів у готівку стало придбання за безготівкові кошти скретч-карток з подальшим їх продажем фізичним особам, користувачам телекомунікаційних послуг за готівку [13, с. 11].

Відповідно до звіту Держфінмоніторингу за 2012 рік розповсюдженим в Україні предикатним злочином є розкрадання коштів або майна, серед яких розрізняють приховані недостачі (з підробкою облікових документів) та відкриті (без підробки документів). Досить часто одержані за результатом таких злочинних дій кошти знімаються готівкою, тобто переводяться до найбільш ліквідної форми розрахунку. Особливою суспільною небезпекою відрізняються злочини у сфері державного управління, що пов’язане не тільки з тим, що їх результатом є розкрадання бюджетних коштів, але також і з тим, що їх активними учасниками, як правило, є чиновники різного рангу, тобто особи, наділені владними повноваженнями і покликані стояти на варті державних і суспільних інтересів. Найбільш поширеними способами розкрадання державних коштів є: закупівля товарів для потреб державних установ за завищеними цінами та за допомогою маніпулювання якістю та обсягом закупівель; суттєво завищується вартість будівельних матеріалів, наданих послуг із проведення будівельних робіт; в акти прийому-передачі робіт включаються роботи, які насправді не здійснювались; перемагають за державними тендерами заздалегідь визначені підставні компанії; незаконне повернення з бюджету ПДВ; шахрайство з кредитами, наданими іноземними державами та міжнародними фінансовими організаціями, шляхом підробки фінансових документів і звітності; покриття за рахунок бюджетних коштів витрат сторонніх осіб. Більшість цих способів розкрадань супроводжується так званими “відкатами” у вигляді готівкових грошей, що отримують чиновники [13, с. 15, 21].

У наведених характерних для України незаконних фінансових операціях прослідковуються спільні риси у вигляді кінцевої мети правопорушників – незаконного отримання готівкових коштів та використання широкого кола корупційних

схем. При цьому, процес легалізації злочинних доходів завершується на так званій “нульовій стадії” – вчиненні предикатного злочину. Така особливість, на наш погляд, є однією з головних причин низького рівня практичного застосування ст. 209 КК.

Проведений аналіз дозволяє зробити такі висновки.

1. Криміналізація в Україні легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, з одного боку, забезпечила виконання Україною міжнародних зобов'язань та відповідної вимоги Ради Європи. З іншого боку, ефективність цієї норми настільки низька, що її наявність фактично непомітна як для самої України, так і для Європейських інституцій, які ретельно спостерігають за порядком проведення не лише фінансового моніторингу в Україні, а й за кількістю порушених та розглянутих судами кримінальних проваджень щодо винних у вчиненні легалізації.

2. Не забезпечили підвищення ефективності застосування ст. 209 КК України ні неодноразові зміни, що вносилися до цієї кримінальної норми, ні роз'яснення ПВС, що свідчить про недостатню відповідність її проблемам суспільних відносин, захист яких вона має забезпечувати.

3. Результати проведеного дослідження свідчать, що низький рівень практичного застосування ст. 209 КК України, зумовлений низкою факторів, зокрема: нечіткістю та неоднозначністю її конструкції, складністю встановлення обставин, зазначених у диспозиції ст. 209 КК України, труднощами та різноманіттям підходів до тлумачення ознак складу злочину, відмежування його від інших кримінально-правових норм тощо. Все це не дозволяє належним чином вивчити причини та умови вчинення цих злочинів, а отже, напрацювати систему адекватних заходів для їх запобігання.

4. Факторами, які негативно впливають на стан запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні є високий рівень корупції та значний обсяг готівкового обороту, що надає можливість злочинцям не проводити класичні схеми з відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, а відтак не проводити сам процес легалізації доходів або ж проводити операції, що є прямо протилежними до класичного відмивання доходів і сплати податків задля надання їм вигляду законно отриманих. Така особливість відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, потребує зміни підходів до запозичених Україною інструментів щодо протидії легалізації злочинних доходів. Першими кроками у цьому напрямі мають бути запровадження механізму звітування чиновників та їх близьких родичів не тільки за доходами, а й за витратами, а також поступове зменшення розмірів дозволених готівкових розрахунків шляхом стимулювання населення у використанні безготівкових розрахунків.

Отже, усунення причин та умов, що сприяють вчиненню легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, вимагає вдосконалення не тільки кримінального законодавства, але й законодавства, яке регулює протидію корупції, діяльність підприємницьких структур, фінансово-кредитних установ та утворення дієвого механізму виявлення злочинів цієї категорії і проведення розслідування з урахуванням досвіду країн з розвинутою ринковою економікою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Філоненко С.* Чи складніше буде відмивати “брудні” гроші в Україні? / С. Філоненко // Віче. – 2009. – Березень. – № 5. – С. 44–45.
2. *Бисага К.В.* Національна система запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження

зброї масового знищення : етапи становлення й розвитку / К.В. Бисага [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ra.stateandregions.zp.ua/archive/1_2016/9.pdf.

3. *Беніцький А.С.* Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом (проблеми кримінально-правової кваліфікації) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А.С. Беніцький ; Луганська академія внутрішніх справ ім. 10-річчя незалежності України. – Луганськ, 2002. – 201 с.

4. *Музика А.А.* Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів / А.А. Музика. – К. : Лотос, 1998. – 324 с.

5. *Селіванов М.П.* Антинаркотичне законодавство України / М.П. Селіванов, М.С. Хруппа. – К. : Юринком, 1997. – 352 с.

6. Про Комплексну програму профілактики злочинності на 2001–2005 рр. : Указ Президента України від 25.12.2000 за № 1376 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 7 – Ст. 2258.

7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Генеральна прокуратура України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820.

9. Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.04.2005 за № 5 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. – 2-е вид., змін. і доп. – К. : Скіф, 2007. – 492 с.

10. *Пустовіт О.В.* Запобігання органами внутрішніх справ легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О.В. Пустовіт; Акад. адвокатури України. – К., 2008. – 20 с.

11. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1702-vii>.

12. *Колдовський М.В.* Український феномен процесу відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2023>.

13. Актуальні методи і способи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/20121228/2012_27_12_2012.pdf.

Отримано 20.11.2016